

ВІДГУК
офіційного опонента на дисертацію М. В. Харченка
«Музичні події в сучасній українській культурі: режисерські стратегії
та культуротворчі функції»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 034 – Культурологія

Актуальність дисертаційного дослідження М. В. Харченка обумовлена безпрецедентною концентрацією трансформаційних викликів, які припали на період 2020–2025 років в Україні. Синхронний вплив трьох системних факторів – пандемії COVID-19, інтенсивної цифровізації суспільного життя та повномасштабної російсько-української війни – все це спричинило радикальну трансформацію музичних подій як соціокультурного феномену, змінивши як форми їхньої організації, так і соціокультурну цінність. Попри значну кількість праць, присвячених окремим аспектам музичного життя України, музична подія як цілісний об'єкт культурологічного аналізу залишалася недостатньо дослідженою. Наявні розвідки зосереджувалися переважно на історико-організаційних аспектах окремих фестивалів або оглядових характеристиках концертної діяльності, тоді як комплексне теоретичне осмислення музичних подій як цілісного соціокультурного явища, їхніх культуротворчих функцій та режисерських стратегій в умовах кризових трансформацій досі не було здійснене.

Особливої уваги дослідженню надає те, що вперше у вітчизняній культурології систематизовано й проаналізовано основні режисерські стратегії організації музичних подій у кризових умовах – зокрема стратегії «режисури присутності», концептуального переосмислення простору, гібридної режисури, безпекової режисури, поліцентричності та «режисури розширеного досвіду». Визначено взаємопов'язані культуротворчі функції музичних подій, що дає підстави розглядати музичну подію як поліфункціональний механізм символічного виробництва в сфері культури, який забезпечує формування колективної ідентичності, консолідацію спільноти та трансляцію культурних смислів у сучасному соціокультурному контексті. Окреслені в роботі стратегічні напрями післявоєнної трансформації музичних подій, а саме: перехід до екосистемної моделі, інтеграція інклюзивних і реабілітаційних практик, застосування інструментів штучного інтелекту та формування експортних моделей української музичної подієвості як бренду «культури стійкості» – мають безпосереднє прикладне значення для розвитку культурної політики України в післявоєнний період.

Отже, дисертація М. В. Харченка присвячена проведенню комплексного культурологічного аналізу музичних подій в сучасній українській культурі 2020–

2025 років та виявленню їхніх режисерських стратегій та культуротворчих функцій в умовах трансформаційних викликів. Дисертант визначає в роботі, що об'єктом дослідження є музичні події в сучасній українській культурі, а предметом – режисерські стратегії та культуротворчі функції музичних подій в Україні 2020–2025 років в умовах трансформаційних викликів.

Обґрунтованість та достовірність наукових положень, результатів та висновків дисертації М. В. Харченка забезпечено використанням в роботі різноманітних джерел інформації у кількості – 411 найменувань, з яких 65 джерел є зарубіжними, що засвідчує всебічний пошук та звернення до різних наукових джерел для проведення дослідження. Крім цього, дисертант демонструє чималу кількість додатків, які засвідчують його безпосередню участь у формуванні режисерських стратегій для музичних подій в Україні. Це, в свою чергу, дало змогу дисертанту досягти поставленої мети дослідження в повній мірі.

Проведене дослідження ґрунтується на застосуванні історико-культурологічного методу, герменевтичного та методу системного аналізу. Було застосовано метод case study, цінність якого полягала у застосуванні емпіричного обґрунтування аналізу та динаміки музичних подій в Україні за останні п'ять років. В ході дослідження також використано загальнонаукові методи: аналіз та синтез, порівняння й узагальнення, а також метод теоретичного прогнозування.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: *уперше*: здійснено комплексний культурологічний аналіз музичних подій в Україні 2020–2025 років як цілісного соціокультурного явища, що радикально трансформувався під одночасним впливом пандемії COVID-19, процесів цифровізації та повномасштабної російсько-української війни; систематизовано та проаналізовано основні режисерські стратегії організації музичних подій у кризових умовах, зокрема стратегії «режисури присутності», концептуального переосмислення простору як активного смислового елемента, гібридної режисури, режисури поліцентричності та «режисури продовженого досвіду»; виявлено та охарактеризовано взаємопов'язані культуротворчі функції музичних подій у сучасній українській культурі: ідентифікаційну, комунікативну, відновлювальну, меморіальну, мобілізаційну, культурної дипломатії та освітньо-трансляційну, що дає підстави розглядати музичну подію як багатofункціональний механізм символічного виробництва, який забезпечує формування колективної ідентичності, консолідацію спільноти та трансляцію культурних смислів у сучасному соціокультурному контексті; окреслено стратегічні напрями трансформації музичної подієвості в поствоєнний період, зокрема: перехід до екосистемної моделі функціонування музичних подій; впровадження режисерських стратегій, що інтегрують інклюзивні та

реабілітаційні практики в драматичну структуру події; застосування AI-інструментів для подолання «цифрової втоми» та формування експортних моделей українських музичних подій як глобального бренду «культури стійкості»;

удосконалено методологію вивчення музичних подій як явища культури шляхом розробки інтегративної методологічної рамки, що поєднує культурологічний, подієвий, перформативний, семіотичний, соціологічний, комунікативний та медіадискурсивний підходи, адаптованої до аналізу подій у умовах множинних криз; уявлення про трансформаційні процеси у музичній подієвості України 2020–2025 років, що виявляються в еволюції від традиційних форм до моделі соціально-етичної та ціннісно-орієнтованої інституції, яка виконує функції культурного спротиву, національної консолідації та психологічної підтримки суспільства.

набули подальшого розвитку теоретичні положення про культуротворчий потенціал музичних подій: *доведено*, що в умовах війни вони перетворюються на дієвий соціокультурний механізм збереження національної ідентичності, формування колективної пам'яті, мобілізації суспільства та здійснення культурної дипломатії; *ідеї* щодо взаємозв'язку режисури та культуротворчих функцій музичних подій: *обґрунтовано*, що режисерські стратегії в кризових умовах стають не лише художньо-організаційними інструментами, а й соціальноетичними практиками, які безпосередньо впливають на стійкість і адаптивність української культури.

Висновки дисертації можуть бути використані для подальших наукових досліджень музичних подій та подієвості в українській культурі як явища організації культурного виробництва в сучасному суспільстві. Напрацьований та проаналізований матеріал дисертаційного дослідження сприятиме створенню спеціалізованих теоретичних курсів для студентів магістрів, які навчаються за спеціальністю 034 Культурологія. Дослідження також може бути актуальним з огляду на необхідність формувати в Україні консолідований підхід до організації подій на рівні держави та регіонів, розробки Національного календаря важливих подій й позначенню режисерських стратегій в організації подій різного формату, типу та масштабу, задля об'єднання суспільства, його мобілізації та підтримки. В умовах повномасштабного вторгнення музичні події це інструмент культурної політики, який засвідчує свою практичність у реалізації та досягненні поставлених результатів.

Дослідження складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (411 найменувань), додатків. Загальний обсяг дисертації становить 314 сторінок з додатками, основного тексту – 183 сторінки.

У першому розділі дисертації дисертант здійснює систематизацію наукових підходів до вивчення музичних подій та обґрунтовує методологію дослідження. У підрозділі 1.1 автор здійснює огляд стану наукового розроблення проблеми, виокремлюючи основні напрями досліджень: проектну діяльність у сфері культури (О. Комарніцька, Л. Обух), фестивальний рух (І. Бермес, С. Бережник, С. Виткалова, Д. Зубенко, С. Зуєва, К. Давидовський, Ю. Ометюх, В. Романчишин, М. Швед та інші); функціонування музичної індустрії в структурі культурних і креативних індустрій (І. Пархоменко, М. Проскуріна, Ю. Тимченко, Ю. Трач); концертна діяльність та цифровізація культурних практик (А. Бурлака, О. Дмитрієва, К. Ковтун, М. Поплавський, В. Романчишин, Ю. Трач, А. Фурдичко та інші); режисура музичних подій (С. Деркач, Н. Даць, С. Олейніков, С. Садовенко, Л. Порядченко та інші). У підрозділі 1.2 автором обґрунтовано інтегративну міждисциплінарну методологію, яка поєднує сім аналітичних оптик. Основоположним виступає культурологічний підхід, теоретичну традицію якого заклали Р. Вільямс із концепцією культури як «загального способу життя» та вітчизняні дослідники В. Шейко і Ю. Богуцький. Однак, дисертант влучно підкреслює важливість осмислення музичної події «...як конкретної форми культурної діяльності, яка потребує застосування спеціалізованого інструментарію подієвого підходу» (с.44). Тому, музична подія аналізується в контексті міждисциплінарного підходу в межах Event Studies (Д. Гетц, Дж. Голдблатт). Перформативний підхід спирається на теорію перформансу Р. Шехнера та концепцію «автопоетичної петлі зворотного зв'язку» Е. Фішер-Ліхте, що дозволяє аналізувати музичну подію як динамічний процес живої взаємодії між виконавцями й аудиторією. Семіотичний підхід ґрунтується на працях У. Еко, який обґрунтував розуміння культурних явищ як багаторівневих знакових систем, що підлягають інтерпретації. Соціологічний підхід спирається на концепцію поля культурного виробництва П. Бурдьє та критику «індустрії культури» М. Горкгаймера і Т. Адорно, тоді як комунікативний підхід залучає теорію комунікативної дії Ю. Габермаса. Нарешті, медіадискурсивний підхід, розроблений на основі концепції медіатизації С. Г'ярварда та теорії конвергентної культури Г. Дженкінса, уможливорює аналіз музичних подій як медійних феноменів в умовах цифрової культури. Запропонована інтегративна методологія дає змогу, за визначенням дисертанта, аналізувати музичну подію одночасно як художній перформанс, культурну практику, знакову систему, продукт соціальних відносин і медійний феномен (с.57).

Другий розділ дисертації М. В. Харченка складається з трьох підрозділів, у яких послідовно проаналізовано вплив трьох системних викликів на музичну подієвість в Україні: пандемії COVID-19, повномасштабної війни та

цифровізації. Автор зосереджує увагу на дослідженні фестивальної та концертної діяльності артистів. Передусім, дисертант показує як карантинні обмеження спричинили системну економічну кризу індустрії та стимулювали вимушене освоєння цифрових інструментів та впровадженні онлайн формату проведення подій (Atlas Weekend, Faine Misto (Тернопіль), KharkivMusicFest, «Київ Музик Фест-2020» та інші). Фестивальна і концертно-гастрольна діяльність у період повномасштабного вторгнення, як влучно зазначає дисертант, має якісно іншу складову в організації та проведенні на противагу викликам пандемії (с.82). Мова йде, не тільки про зміну формату й масштабу чи локації, але про смислове наповнення івенту. В розділі присвячено особливу увагу важливості інституційної підтримки Українського культурного фонду (УКФ) в роки пандемії, який ефективно підтримував організацію та проведення фестивальних подій в Україні. М. В. Харченко зазначає операційний, просторовий та міжнародний рівні, а також рівень культурної ідентичності, де відбулася глибинна трансформація смислів та значень музичних подій в Україні внаслідок повномасштабного вторгнення. Автор також приділяє увагу дослідженню появи та впровадження гібридного та цифрового формату проведення масштабних музичних подій в Україні, що стало реакцією індустрії на пандемію. У підрозділі 2.3 здійснено типологію цифрових та гібридних форматів музичних подій, які розвинулися на перетині фізичного і віртуального просторів. Автор виокремлює п'ять груп форматів за критерієм характеру режисерської складової події та типу досвіду, що пропонується аудиторії (дистанційної трансляції, імерсивної присутності, мультимедійні шоу, гібридні події та цифрові інструменти розширення події) (с.125–126) і приходять до висновку, що цифрові та гібридні формати не є заміниками контакту наживо, а становлять інструментарій розширення культурного впливу, який у 2024–2025 роках перейшов від етапу «технологічного оновлення» до етапу «змістовної інклюзії», де ключову роль відіграють стрімінгові платформи (Spotify, YouTube Music, Apple Music) та AI-інструменти.

У третьому розділі дисертації здобувач систематизує режисерські стратегії організації музичних подій та розкриває їхні культуротворчі функції в українській культурі 2020–2025 років. У підрозділі 3.1 автор виходить із розуміння режисури не як стабільної системи прийомів, а як динамічної соціокультурної практики, що реагує на кризові ситуації та продукує нові моделі культурного досвіду. На основі аналізу українського досвіду М. В. Харченко виокремлює основні режисерські стратегії, які виникають як послідовні відповіді на виклики досліджуваного періоду (стратегії культурного опору, поліцентричності, «режисури продовженого досвіду» та меморіальної режисури). У підрозділі 3.2 дисертант на підставі аналізу конкретних музичних

подій виокремлює сім культуротворчих функцій: ідентифікаційну (конструювання образу національної культури через звернення до традиційних кодів), комунікативну (створення простору горизонтальної консолідації суспільства та міжпоколіннього діалогу через спільний афективний досвід), відновлювальну (психологічна реабілітація та формування соціальної резильєнтності в умовах травматичного досвіду війни), меморіальну (перетворення музичної події на простір колективного проживання втрат та вшанування пам'яті), мобілізаційну (акумуляція ресурсів на потреби оборони та трансляція символів незламності), функцію культурної дипломатії (утвердження суб'єктності України на міжнародній арені через мистецьку автентичність) та освітньо-трансляційну (передача культурних цінностей молоді через безпосередню участь у творчому процесі наживо). Дисертант підкреслює, що специфічною ознакою музичної події досліджуваного періоду є синхронна реалізація всіх семи функцій у межах одного часопростору, що визначає музичну подію як багатофункціональний механізм символічного виробництва та стратегічний інструмент життєстійкості нації.

Основні положення і результати дисертації викладено у 9-ти публікаціях, із них – 3 статті у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України за спеціальністю «Культурологія», 6 праць апробаційного характеру.

У процесі перевірки дисертації та наукових публікацій, опублікованих за темою дисертації, порушень академічної доброчесності не виявлено.

Хоча дисертаційне дослідження є цілісним за змістом та структурою, слід виокремити деякі зауваження, які можуть слугувати напрямом у продовженні досліджень на обрану тему:

1. У роботі належним чином обґрунтовано хронологічні межі дослідження (2020–2025), однак поза увагою автора залишилося питання регіональної нерівномірності музичної подієвості в Україні в зазначений період. Майже весь емпіричний матеріал репрезентує події, що відбувалися у великих містах України, тоді як музичне життя малих містечок та прифронтових територій не потрапляє в поле аналізу. Відсутність регіонального виміру, на нашу думку, дещо звужує репрезентативність висновків.

2. Джерельна база дослідження, попри її значний обсяг (411 позицій), викликає застереження щодо репрезентативності емпіричного матеріалу. Робота спирається переважно на відкриті медійні джерела, вебсайти подій та публічні інтерв'ю. Є також дані з відкритих джерел Українського культурного фонду та офіційних сайтів урядових установ України. Розуміємо, що повномасштабне вторгнення обмежує збір даних на території України, але було б доречно використати, наприклад, метод глибинного інтерв'ю для працівників музичної

індустрії, а також провести опитування аудиторії. Це б поглибило отримані висновки.

3. У дисертації ґрунтовно проаналізовано вплив пандемії, війни та цифровізації на музичні події, однак майже не приділено уваги економічному виміру їхньої трансформації. Це було б доречно, адже включення хоча б кількох показників економічної динаміки суттєво підсилює б аргументацію щодо стійкості та життєздатності описаних моделей режисерських стратегій музичної подієвості. Якраз саме ці показники необхідні для перегляду культурної політики та державного фінансування музичних подій в Україні.

Незважаючи на висловлені зауваження, робота є завершеною, оригінальним, міждисциплінарним дослідженням, виконаним на належному фаховому рівні.

Дисертація «Музичні події в сучасній українській культурі: режисерські стратегії та культуротворчі функції» відповідає вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.01.2017 № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019) та «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Михайло Володимирович Харченко заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 034 – Культурологія.

Офіційний опонент:

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри гуманітарних дисциплін
факультету музичних мистецтв Київської муніципальної
академії естрадного та циркового мистецтв

І.І. Пархоменко